

Asia Kopiointi, opetustoiminta

Hakija A

Annettu 12.9.1990

Tiivistelmä *A Oy:n kopiointioikeudet opetustoimintaa varten perustuvat A Oy:n ja tekijöitä edustavan Kopiosto r.y:n tekemään sopimukseen sekä siltä osin kuin oli kyse sellaisista teoksista, joiden tekijöitä järjestö ei edusta tekijänoikeuslain 11 a §:ään ja valokuvain 5 a §:ään. Kopiosto r.y:n lupaehtojen vastainen kopiointi oli luvatonta kappaleen valmistamista.*

SELOSTUS ASIASTA

Ammattiliitto Y r.y on 5.5.1990 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa A Oy:n opettajilleen antamista kopiointiohjeista.

Lausuntopyynnön mukaan A Oy on yksityissektorilla toimiva kielikouluyritys. Koulun palveluksessa olevat opettajat ovat kiinnittäneet huomionsa kopiointia koskeviin tekijänoikeuskysymyksiin. Opettajat ovat 24.3.1990 päivätyssä kirjeessään emoyhtiön Englannissa sijaitsevalle pääkonttorille todenneet, että X:n kaupungin koulun opetusmateriaalin valmistaminen ja käyttö loukkaavat tekijänoikeutta. Opettajat ovat kirjeessään ilmaisseet huolestuneisuutensa työnantajan ohjeista leikata kirjoista opetusmateriaalia ja monistaa leikkeitä yhtiön leimalla varustetulle paperille erityisesti, kun kokonaisia kirjoja monistetaan sillä tavalla ja kierrätetään kautta Suomen.

Lausuntopyynnössä viitataan myös opettajien A Oy:n toimitusjohtajalle lähettämään 3.4.1990 päivätyyn kirjeeseen, jonka mukaan opettajat ovat saaneet ohjeita kopioida kokonaisia kirjoja mieluummin kuin ostaa uusia kirjoja ja että opettajat näin menetellessään todennäköisesti syyllistyvät kansainvälisen tekijänoikeuslain rikkomiseen.

Lausuntopyynnön mukaan toimitusjohtaja on 18.4.1990 päivätyssä kirjeessä todennut, että Suomen tekijänoikeuslain mukaan kopioita opetusmateriaalista voidaan laillisesti ottaa sekä A:n otsikoidulle paperille että tyhjälle paperille edellyttäen, että maininta materiaalin lähteestä ilmoitetaan selvästi jokaisella arkilla. Kirjeessä todetaan, että lähteen ilmoittamisvelvollisuutta on tähdennetty kaikille opettajille.

Lausuntopyyntöissä viitataan lopuksi tekijänoikeuslain 54 a §:ään ja todetaan, että kieltenopetus ansiomielessä on A Oy:n päätoiminta.

A Oy:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut A Oy:lle tilaisuuden vastineen antamiseen.

A Oy toteaa vastineessaan, että sillä on Kopiosto r.y:n kanssa 28.1.1987 lähtien sopimus tekijänoikeudellisesti suojattujen teosten valokopioinnista. Sopimuksen 8 §:n mukaan "kopioita käytettäessä tulee julkaisun, teoksen ja tekijän nimi merkitä kopioon tai ilmoittaa se opiskelijalle kopiota jaettaessa. Käyttäjän tulee muutoinkin kunnioittaa tekijän moraalisia oikeuksia." Vastineessa todetaan, että mainitusta määräyksestä on huomautettu opettajille, jotka kopioita ottavat ja käyttävät.

A Oy katsoo menettelynsä vastaavan sitä mitä laissa ja sopimuksessa heiltä on edellytetty.

Kopiosto r.y:n lausunto

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt Kopiosto r.y:ltä lausuntoa Kopiosto r.y:n ja A Oy:n välisen sopimuksen sisällöstä.

Kopiosto r.y. on lausunnossaan ilmoittanut solmineensa 28.1.1987 A Oy:n kanssa sopimuksen tekijänoikeudellisesti suojattujen teosten ja valokuvien kopioinnista. Sopimus on edelleen voimassa ja sen voimassaolo jatkuu aina kalenterivuoden kerrallaan, ellei sitä puolin ja toisin irtisanota viimeistään kolmea kuukautta ennen kalenterivuoden päättymistä. Kopiosto r.y. on toimittanut mainitun sopimuksen tekijänoikeusneuvostolle.

Sopimuksen 1 §:n mukaan koulu- tai koulutuslaitos saa luvan valmistaa valokopioita kirjoista, lehdistä, piirroksista, valokuvista ynnä muista julkaisuista ja käyttää näin valmistettuja kappaleita omassa koulutustoiminnassaan.

Kopioita saadaan sopimuksen 2 §:n mukaan käyttää oppimateriaalina silloin, kun varsinaista opetukseen tarkoitettua materiaalia ei ole tai varsinaisen oppimateriaalin oheismateriaalina. Pykälässä todetaan, että painetun oppimateriaalin käyttäminen on koulutustoiminnassa pidettävä ensisijaisena. Opiskelijoille jaettavista kopioista ei saa periä maksua.

Sopimuksen 3 §:n mukaan sopimus kattaa tietyin poikkeuksin kaikkien niiden alojen teokset, joilla Kopioston jäsenjärjestöt toimivat.

Sopimuksen 4 §:ssä on määritelty sallitun kopioinnin laajuus. Koulutustoimintaa varten on lupa saman kurssin tai koulutusjakson aikana samoja opiskelijoita varten kopioida samasta julkaisusta enintään 20 sivua, edel-

lyttäen, että kopioitavan osan laajuus ei ylitä puolta asianomaisesta julkaisusta.

Sopimuksen 5 §:n mukaan työ- ja harjoituskirjoja, vastauskirjoja sekä erillisiä nuotteja ja nuottivihkoja ei ole lupa kopioida osittainkaan.

Sallittujen kopioiden enimmäismäärä kopiointitapahtumaa kohti on 6 §:n mukaan kysymyksessä olevien opiskelijoiden määrä lisättynä muutamalla kappaleella opettajaa itseään varten.

Sopimuksen 7 §:n mukaan tulee kopioita käytettäessä julkaisun, teoksen ja tekijän nimi merkitä kopioon tai ilmoittaa se opiskelijoille kopioita jaettaessa. Käyttäjän tulee muutoinkin kunnioittaa tekijän moraalisia oikeuksia.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus jakaantuu taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin.

Taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Säännöksen mukaan tekijällä on yksinoikeus tietyin lain 2 luvussa säädettyin rajoituksin määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Kappaleen valmistamista on esimerkiksi teoksen tai sen osan kopioiminen. Tekijä voi siirtää taloudelliset oikeutensa toiselle.

Valokuvista säädetään erillisessä oikeudesta valokuvaan annetussa laissa (405/61), jäljempänä valokuvalaki. Valokuvalain 1 §:n mukaan sillä, joka on valmistanut valokuvan, on tietyin rajoituksin yksinoikeus valmistaa valokuvasta kappaleita ja näyttää sitä julkisesti. Valmistajalla tarkoitetaan laissa valokuvaajaa. Valokuvaaja voi siirtää nämä taloudelliset oikeutensa toiselle.

Tekijänoikeutta on rajoitettu muun muassa lain 11 a §:ssä, jossa säädetään sopimuslisenssijärjestelmästä. Säännöksen mukaan sillä, joka on luvkuisia tietyn alan suomalaisia tekijöitä edustavalta järjestöltä saanut luvan valokopioimalla tai vastaavin menetelmin valmistaa julkaistusta teoksesta kappaleita, on oikeus tällaisin menetelmin valmistaa kappaleita sellaisestakin saman alan julkaistusta teoksesta, jonka tekijää järjestö ei edusta. Kappaleita valmistettaessa on tällöin noudatettava luvassa mää-

rättyjä ehtoja. Valokuvain 5 a §:ssä on vastaavanlainen valokuvia koskeva säännös.

Tekijänoikeuslain 11 a §:n ja valokuvain 5 a §:n säännökset rajoittavat tekijänoikeuksia ja oikeuksia valokuvaan siltä osin kuin järjestön myöntämin ehdoin on lupa valmistaa kappaleita sellaisestakin saman alan julkaisusta teoksesta ja valokuvasta, jonka tekijää tai valokuvaajaa järjestö ei edusta. Tällaisia tekijänoikeusrajoituksia ja oikeutta valokuvaan rajoitettavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti. Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyn Bernin yleissopimuksen (SopS 79/86), jäljempänä Bernin sopimus, mukaan tekijänoikeuden rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa teoksen tavanmukaisen käytön kanssa eivätkä kohtuuttomasti loukata tekijän oikeutettuja etuja. Suomi on liittynyt Bernin sopimukseen, jonka määräykset on otettava huomioon lainsäädäntötyössä ja lain tulkinnassa. Säännökset on otettava huomioon myös tekijänoikeuslain 11 a §:n ja valokuvain 5 a §:n mukaisia lupia myönnettäessä.

Tekijänoikeuslain 11 a §:ssä ja valokuvain 5 a §:ssä mainittuna järjestönä toimii Kopiosto r.y. Järjestö voi luvan myöntäessään rajoittaa valmistettavien kopioiden määrää ja määrätä kopioinnista maksettavaksi korvauksia. Kopiosto r.y:n lupaehdot määrittävät sallittavan kopioinnin laajuuden.

Kopiosto r.y:n ja A Oy:n välisestä sopimuksesta ilmenee, että koulutus-toimintaa varten on lupa saman kurssin tai koulutusjakson aikana samoja opiskelijoita varten kopioida samasta julkaisusta enintään 20 sivua, edellyttäen, että kopioitavan osan laajuus ei ylitä puolta asianomaisesta julkaisusta. Kokonaisten oppikirjojen kopioiminen ylittää siten sopimuksessa asetetut rajat ja sellainen kopioiminen on siten teoksen tai valokuvan kappaleiden luvatonta valmistamista.

Siltä osin kuin kopioimisessa noudatetaan sallittuja määriä on huomattava sopimuksen määräys, että kopioita saadaan käyttää oppimateriaalina ainoastaan silloin, kun varsinaista opetukseen tarkoitettua materiaalia ei ole tai varsinaisen oppimateriaalin oheismateriaalina. Joka tapauksessa sopimuksen mukaan on painetun oppimateriaalin käyttämistä koulutus-toiminnassa pidettävä ensisijaisena. Määräys kopioida kokonaisia kirjoja mieluummin kuin ostaa uusia kirjoja on siten sopimuksen vastainen ja sellainen kopioiminen on luvatonta samoin kuin vähäisempienkin määrien kopioiminen, mikäli sen tarkoituksena on korvata painetun oppimateriaalin käyttäminen. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Moraalisiin oikeuksiin kuuluu muun muassa tekijän oikeus tulla hyvän tavan mukaisesti mainituksi teoksen tekijänä valmistettaessa teoksesta kappaleita tai saatettaessa teos yleisön saataviin. Hyvä tapa edellyttää yleensä, että tekijä mainitaan valmistettaessa teoksesta tai sen osasta kappaleita esimerkiksi kopioimalla. Tekijä voi sitovasti luopua moraalisisista oikeuksistaan vain mikäli kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Siten esimerkiksi valmis-

ettaessa teoksesta kopioita tekijänoikeuslain 11 a §:n nojalla on tekijän nimi aina mainittava. Vastaavasti valokuvain 2 §:n mukaan on valokuvaaja ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun valokuvasta valmistetaan kappale.

Tekijänoikeuslain 7 luvussa on säännökset rangaistuksista ja korvausvelvollisuudesta. Teoksen kappaleen luvaton valmistaminen on lain 56 §:n mukaan rangaistava tekijänoikeusrikkoksena, jos valmistaminen tapahtuu tahallaan ansiotarkoituksessa ja tekoa on teoksen kappaleiden suuren määrän, toiminnan laajuuden tai muuhun niihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä törkeänä. Tekijänoikeusrikkomuksesta säädetään 56 a §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeusrikkomuksesta on tuomittava se, joka tahallaan tai törkeästi varomattomuudesta rikkoo tekijänoikeuslaissa tekijänoikeuden suojaksi annettua säännöstä. Vastaavan sisältöiset rangaistussäännökset ovat valokuvain 18 § ja 18 a §:ssä. Teoksen tai valokuvan kappaleen luvaton valmistaminen voi siten teon törkeysasteesta riippuen olla rangaistava joko tekijänoikeus- tai valokuvaoikeusrikkoksena tai -rikkomuksena. Myös tekijän tai valokuvaajan moraalisten oikeuksien loukkaus voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Tekijänoikeusrikkomus ja valokuvaoikeusrikkomus ovat asianomistajarikoksia eli virallinen syyttäjä ei voi nostaa syytettä ellei asianomistaja ole ilmoittanut niitä syytteeseen pantavaksi. Asianomistaja on teoksen tekijä tai valokuvaaja tai se kenelle näiden oikeudet ovat siirtyneet.

Korvausvelvollisuudesta säädetään tekijänoikeuslain 57 §:ssä. Säännöksen mukaan teosta vastoin lakia käyttävä on velvollinen suorittamaan tekijälle käyttämisestä kohtuullisen hyvityksen. Hyvitysvelvollisuus ei edellytä käyttäjän tahallisuutta tai tuottamusta. Mikäli teoksen luvaton käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai tuottamuksesta, on hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. Valokuvia koskevat vastaavansisältöiset hyvitysvelvollisuutta ja vahingonkorvausvelvollisuutta koskevat säännökset ovat valokuvain 19 §:ssä.

Tekijänoikeuslain 54 §:n mukaan ratkaistaan 11 a §:ssä tarkoitettun luvan myöntämisestä ja sen ehdoista aiheutuva erimielisyys erityisessä asetuksella säädettävässä välimiesmenettelyssä, jos asia koskee kappaleiden valmistamista opetustoiminnassa käytettäväksi. Opetustoimintaa koskevia säännöksiä ei kuitenkaan lain 54 a §:n mukaan sovelleta opetustoimintaan, jota harjoitetaan ansiotarkoituksessa, joten erityistä välimiesmenettelyä ei sovelleta A Oy:n lupaehtoja koskeviin erimielisyyksiin. Vastaavasti valokuvain 17 a §:n mukaan ei ansiotarkoituksessa harjoitettavaan opetustoimintaan sovelleta laissa olevia opetustoimintaa koskevia erityissäännöksiä eikä 17 §:n mukaista erityistä välimiesmenettelyä.

Yhteenveto

A Oy:n kopiointioikeudet opetustoimintaa varten perustuvat A Oy:n ja Kopiosto r.y:n tekemään sopimukseen sekä tekijänoikeuslain 11 a §:ään ja valokuvain 5 a §:ään siltä osin kuin kyse on kopioinnista ilman tekijän suostumusta. Säännösten mukaan sillä, joka on lukuisia suomalaisia tekijöitä tai valokuvaajia edustavalta järjestöltä saanut luvan valokopioimalla tai vastaavin menetelmin valmistaa julkaistusta teoksesta tai valokuvasta kappaleita, on oikeus tällaisin menetelmin valmistaa kappaleita sellaisestakin saman alan julkaistusta teoksesta tai valokuvasta, jonka tekijää tai valokuvaajaa järjestö ei edusta. Mainittuna järjestönä toimii Kopiosto r.y. Kappaleita valmistettaessa on noudatettava Kopiosto r.y:n määräämiä lupaehtoja. A Oy voi siten harjoittaa kopiointia opetustoimintaa varten siinä laajuudessa kuin Kopiosto r.y:n lupaehdot sallivat. Kysymyksessä olevia säännöksiä tekijänoikeuksia ja oikeutta valokuvaan rajoittavina tulee tulkita ahtaasti.

Kopiosto r.y:n ja A Oy:n sopimuksen mukaan koulutustoimintaa varten on lupa saman kurssin tai koulutusjakson aikana samoja opiskelijoita varten kopioida samasta julkaisusta enintään 20 sivua, edellyttäen, ettei kopioitavan osan laajuus ylitä puolta asianomaisesta julkaisusta. Kokonaisen oppikirjojen kopioiminen on siten luvatonta teoksen tai valokuvan kappaleiden valmistamista.

Sopimuksen ehtojen mukaan kopioita saadaan käyttää oppimateriaalina silloin, kun varsinaista opetukseen tarkoitettua materiaalia ei ole tai varsinaisen oppimateriaalin oheismateriaalina. Painetun oppimateriaalin käyttäminen on koulutustoiminnassa pidettävä ensisijaisena. Siten kopioiminen sopimuksen mukaisia sallittuja kappalemääriä ylittämättäkin voi olla luvatonta kappaleen valmistamista, jos kopioinnilla korvataan saatavilla olevan painetun oppimateriaalin käyttäminen varsinaisena oppimateriaalina.

Kopioita valmistettaessa on tekijänoikeuslain 3 §:n ja valokuvain 2 §:n mukaisesti tekijän tai valokuvaajan nimi ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti.

Luvatonta kopiointi voi teon laajuudesta ja törkeysasteesta riippuen olla rangaistava tekijänoikeus- tai valokuvaoikeusrikoksena tai tekijänoikeus- tai valokuvaoikeusrikkomuksena. Myös tekijän tai valokuvaajan moraalisten oikeuksien loukkaus voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Syytteen nostaminen tekijänoikeus- tai valokuvaoikeusrikkomuksesta edellyttää, että asianomistaja on ilmoittanut sen syyteeseen pantavaksi.

Luvattomasta teoksen tai valokuvan käyttämisestä seuraa velvollisuus suorittaa tekijälle kohtuullinen hyvitys. Mikäli käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai tuottamuksesta, on hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta.

Tekijänoikeuslain 54 §:n ja valokuvalain 17 §:n mukaista erityistä väli-
miesmenettelyä ei voida käyttää A Oy:n luvan myöntämistä ja sen ehtoja
koskevien erimielisyyksien ratkaisussa, koska A Oy harjoittaa opetus-
toimintaa ansiotarkoituksessa.